

419876

~~3792~~

1976.1
PSC 976.1

4311

~~PII 693~~ РЛЗСр II 976.1

~~205 057~~

ЗРУ. 07 00 11

ВУК СТЕФАНОВИЋ КАРАЏИЋ.

10-

НАПИСАО

М. РОЗЕН.

Прештамповано из „Видова Дана“.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1864.

Тв. бр. 56.495

ВУК СТЕФ. КАРАЦИЋ.

I.

У променљивим струјама времена има нешто, што једнако ради, једнако траје, једнако живи и плода приноси, живот народима једнако покреће. То је: резултат умног рада.

Доиста, ничим се разумни свет не разликује толико од физичкога, као тим, што конач прошлих векова и с позорнице делања ишчезавших људи може прихватити онде, где су ови стали, па га развијати даље. То је драгоценост преимућство у човека, без којег зло бисмо стајали са својим знањем.

Стари је свет драгоцен блага оставио у свим гранама науке, у свим струкама вештине. Варварство, вандализам, фанатизим, неразумност, — ови страшни бичеви рода људског нешто су благородне остатке старих времена сатрли а нешто их за дуго време неупотребљивима учинили. Али и оно мало што остаде, што се отргло из руку разоритеља, довољно је било, да се историја попуни, да се човечанству нађе пут, који је било изгубило, да се ум облагорођава и облагорођавати предузме. Први проналазак и прва примена онога, што је заостало од ишчезавше величине, што се нашло на класичној земљи италијанској, прибавило је хоризонту европског

човечанства нову светлост, — светлост, под које све јачим зрацима народи и државе опет оживеше, све се више и више развијаше и процветаваше.

Јер то је та чудесна сила у ума, што најмање искрице његове производе највећа дела; као магнетична искра избија се нов ум кад се умови дотакну. Ни најмање семе умно не пропадне; напротив — све већма множећи се приноси најобилатије и најблагодотворније плодове.

И овим својством ума можемо себи објаснити за што ништа на свету није у стању избрисати спомен великих даровитих људи; за што поганике Питагору, Сократа, Платона, Аристотела, Сенеку, Марка Аврелија, Цицерона, Плуларха, Тацита с поштовањем и дивљењем помињу људи и у највећој мери хришћански, као н. пр. Шлајхермахер. Јер баш тим људма имамо да захвалимо што смо добили својих умних јунака. Они су били претече, а ови су потоњи.

Па таког човека и нама је на корист и славу народну дао Бог у *Вуку Стеф. Караџићу*.

Свак би се тешко огрешио, који би овај велики ум, којем радњу гроб заврши, хтео судити само по ономе, што је урадио за српску књижевност и науку. То би значило умаљавати човеку знаменитост, затворити је међу границе, преко којих она далеко долази. У таквих великих људи, као што је Вук Стеф. Караџић, то је особито, што имајући пред очима што им је најближе, — а то је увек отаџбина, — уједно својим зрацима осветљавају и оно што је далеко, снагом својом подстичу и оно што најдаље.

Ко би н. пр. потврђавао, да су браћа Гримо-ви, Домбровски — да останемо само код једне струке знања — радили само за своју народну књижевност, за свој народни живот? Или зар оно, што су они привредили на пољу науке, није опште добро свију народа? Јер баш тим се умно благо разликује од материјалнога, што је ту заслуга, истина, индивидуална, али корист општа. Комунизам, иначе са свим убитачан и против кога се са свију страна устаје, у умном царству влада потпуно.

Заслуге дакле Вука Стеф. Караџића деле се на двоје: 1) на заслуге за човечанство, цивилизацију, општу науку, а у толико и за умни процес у опште; 2) на заслуге за српски народ, који је њим — како посредно тако и непосредно — узвишен, умно оснажен, и за даљи развитак способним учињен.

Ко од сад буде судио о Вуку Стеф. Караџићу, имаће да погледа на две стране његовог делања; у противном случају суд би му испао једностран, па тако би се и цел са свим промашила.

А ми, који не ћемо критичко-историјски да расветљавамо многостручне и пуноважне послове великога Вука Стеф. Караџића (томе нит је овде место нити сада још време), него ћемо само да га посмотримо као приватна човека, као грађанина, као мужа и оца, — ми се од ове дужности можемо разрешити.

Али почем гдекоји, ако, хвала Богу, и не многи, барем не многи од важности и ауторитета, не признају покојникове заслуге као што ваља,

нити хоће нити могу да их оцене, то ипак пре него што пређемо на саму ствар наших посматрања, морамо да се мало забавимо големим заслугама Вуковим за наш народ.

II.

Народни је живот, у опште узевши, материја, из које се развија и у себи усавршава племенитије цвеће човечијег ума. Снага појединих претеже много, кад се придружи многој другој снази, али је слаба и незнатна кад је сама.

Непосредни дакле задатак свакој народној породици долази, ако и посредно, али за цело, сам од себе из њезиног живота. По томе сваки члан свезе дужан је као члан своје способности подчинити намери и цели скупности, те тако радити да се сви усаврше.

Ову дужност испунити помаже у неколико и сама човечија природа. Камен о камен кад се трља, изгуби своју рапавост и углади се: људске особине и једнострани индивидуализам ишчежавају мало по мало у друштву и узајамним дружењем, а тако и прекости међусобним мешањем. Што дуже, тим више поједини се душевно приближују један другоме, док најпоследњи сви у најглавнијим тачкама не добију печат јединства те постану једни исти.

У овој форми јединства, т. ј. као народе, племена и т. д., показује нам почетак историје све своје тада познате народе. Отуда је оно јединство, или барем једнакост у наравима, обичајима и установама, које налазимо у ових народа.

Људи су се давле спољашње консолидовали у групе спољашњом својом даровитошћу. Што смо год постигли свестраним узајамним мешањем, то је све управо од тога, што једни хоћемо да идемо за другима.

Али светлост не значи ништа без топлоте, боје вреде штогод само због тога што се могу употребити, спољашње консолидовање има значења као корак за консолидовање унутрашње, а само по себи не значи ништа. Љуска треба да има језгру, спољашњост своју унутрашњост.

Спољашња људска природа начинила је спољашње јединство, па наравно довела и до снаге; унутрашња природа људска треба унутрашње да нас стопи па и моћи и силе нам даде.

У чему је пак унутрашња, права, најчистија природа људска? Прво — у језику, а и друго — опет у језику разумом просветљеном.

Кад је први човек испустио први глас, оног часа природа се за свагда подчинила човечанском роду, њему се под ноге бацила. Сва она висина, далека дубљина, неизмерна ширина разума не би се никад свету показала без језика. Без језика и Платон и атински чизмар били би нам људи са свим једнаки. Језиком, почем смо се одали свету, могли смо овај свет и узети у себе.

Али почем је језик без разума мање што него разум без језика, то у последњем степену ствар стоји до тога, да се језику нашем даје све већа разумна садржина. Истом кад то сте-

чемо, можемо учинити да нам подчињена природа приноси плода.

Језик нам је дакле дао природу, а садржина језика, разум, отвора нам извор живота природе, да природу познамо.

Ваља дакле језик изображавати разумом а разум језиком.

По овоме најстарија и најприроднија култура је била развитак језика. Прво је то ишло као и нехотице, а после следственом вољом и јасном свешћу.

С тога и увек прво долазе Хомери, Овиди, Осијани, па онда Аристотели, Сенеке и Локи.

Сад се по самој природи ствари рађа питање: да ли изображавање језика потребује правила, и каквих? На сваки начин морају бити закони, који одређују пут даљем развитуку. А шта ће нам прописати те законе? Оно, чега ради се развитак предузима и чега ради је нужно. Код језика дакле потреба, да се друштво изнутра консолидује, биће то, што правила прописује.

А почем знамо ко прописује, то ћемо и ласно дознати: шта треба да се пропише. Законодавац је унутрашње консолидовање друштва, следователно закони морају бити такви, да могу послужити да се ово консолидовање изврши, да је од користи ономе, на што је то консолидовање. Али ово консолидовање не може ништа тако унапредити, као умно јединство језика; из овога дакле излази: *да при развитуку језика, да би се њим друштво изнутра консолидовало, мора се колико је могућно тежити за савршеним јединством језика.*

Али — доследности ради ваља нам додати — почем се јединство језика мора оснивати на темељу постојеће сагласности у самом животу, то је при сваком развиту језика најглавнији закон, да се сакупи што има јединства у народном језику, па на том темељу да се даље развија умно.

За ово основно правило стари је свет много боље знао него садашњи. Грци су развили свој језик, Римљани такође свој, али Италијанци, Французи, Шпањолци са свим други, стран. Код ових дакле народа са свим се друкчији одношај изродио. Стари су ишли да унутрашње консолидовање произведу по природи постојећим сагласностима, а новији народи направили су тачке јединства, којих по природи нема, те на њима да се консолидују изнутра. Шта је дошло од тога? Нешто са свим недовољно, па по томе и што задовољавати не може. У старих је т. ј. говорни језик био онај исти, којим се и у писму служише, — сјајна Филипова Демостенова била је и живи звук у народним устима; у нас пак књижевности и народни језик постале су две са свим различне ствари. Шампањском сељаку Расинова су дела загопетка, исто тако као и виртембершком сељаку дела Шилерова, малоском историја Карамзинова, а кампањском Дантов „Јерусалим“. Жалостан, али са свим појиман појав! —

Ову незгуду, која се и код нас, у српској књижевности, шћаше одомаћити, зарана је познао Вук Стеф. Карацић, па јој поставио бедем, који се не да разорити. Он је познао какав је задатак развиту језика, па се и трудио практично

га решити; познао је опасности нашег времена, па је тежио да се избегну, познао је чим се ми понајпре можемо консолидовати изнутра, па је тој цели поклатио сву снагу своју.

III.

Да Вук Стеф. Караџић и није ништа позитивно урадио, опет би његова заслуга имала право на бесмртност код нас већ и само због тога, што је он први био, који је познао и делима својим показао како је убитачна она тежња, која хоће да направи тако речену „изображену“ књижевност, која нема корена у народном духу.

То ћемо показати одмах и увидети чим погледамо шта је по другим земљама починила та „изображена књижевност“.

Посмотримо најпре наше велико сродно племе — народ руски.

Карактер човечанске величине такав је, да увек има и обратну страну. Најплеменитија воља може учинити погрешке, најузвишенији дух може у неким стварима погрешити, најчистија љубав човечанска може имати мана; тако је то у земних савршенства, — свако савршенство земно носи у себи и несавршенство.

Петар Велики доиста је био велик, историјски карактер; још већа пак била је његова прегоревајућа љубав к отаџбини. Увиђао је што је најплеменитије, па је то хтео пресадити и на руску земљу; појимао је што је лепо у племенитоме, па је оним, што је племенито, желео

своје царство направити лепо; проницавао је да је будућа величина Европи у цивилизацији, па је своју владалачку дужност налазио у томе, да и Русију доведе до те величине, да је цивилише.

Али је Петар I. био човек, па мораде човечански данак положити: погрешно је.

Ова погрешка није била на пољу спољашњег консолидовања царства, него на пољу консолидовања унутрашњег. Погрешно му је било што је тежио да народ подигне до „изображене књижевности“; мисао да књижевност мора створити и препородити народ, а не народ књижевност, — та мисао беше неумесна, јер није природна.

Али абнормост у друштвеном животу никад не остаје једна само; једна производи другу, те ланцићи од погрешака направе се мало по мало у тежак и јак ланац. Што је добро, то и производи добро, а зло рађа зло. „Изображена књижевност“ не стоји никад на једној мери, она се диже све више и више, док најпосле не направи преграду између народа и неколиких искључивих кругова. „Друштво“ се стопи у једну малу гомилицу, која је појмима својим тако далеко од народа, као и народ од вртоглавске висине „друштва“. Народ сачува у себи своју изворност, оригиналност, народност; „друштво“ поста модерно, као нека копија, и све више отуђи се од самог себе. Али у туђе форме не хте руски „неизображени“ дух дати се да га увуку, — узеше дакле други неки дух — назову га „европским“. Овај европски дух био је све, само не — руски;

он је офиноћио, облагородио, цивилизовао, подигао „друштво“, само није направио „друштво руско“. На кратко — много је изобразених Европљана било у земљи, само Русија не доби изобразених Руса.

Ово „европеисање“ руског духа за дуго је време на велику штету задржало све што је народно у руском духу. Народ не разумеваше друштва, а друштво народа. Изображеност струјаше широм у велико царство. Полдеков не недостајаше ни на којем будузару, грофица Ида Хан-Хан украшаваше писаћи сто сваком господину, али за чудо — народ је руски остао још једнако „неизображен“. По свим „изобразеним“ салонима чуђаху се овом чудесном појаву.

Али у самом народу нису се томе ни мало чудили. Ту су знали за што је то — само не могаху уклонити узрок. Али и томе дође на скоро време. Гогољ, син народни, оставивши глас „народне књижевности“ предузе са својим једномисленицима изобразавати и народ. „Ми хоћемо народ да изобразимо народом.“ „Европско изобразено друштво“ нађе да му се нежно осетљиви живци вређају простачком, неотесаном народном књижевношћу, али не могаху задржати силну струју времена. Народни се дух препороди, — почеше бивати „руски“. Али колико је племенита времена и снаге пропало? Колико би напреднија данас Русија била на путу просвете и светског утицаја без овога „европски изобразеног духа“?

Погледајмо Немачку.

Неизвесно је да ли су Немци у почетку са-

чињавали један народ; по ономе, што је Тацит написао о Германија, пре би се могло казати противно. Но било како му драго, под Карлом Великим сва се алеманска племена сјединише у једно царство. Ту се дакле опет спољашње консолидовала германска стихија. Па је време било да се народи и изнутра утврде заједничком душевном свезом. Те свезе могло је бити у два момента: 1) у видљиво-алегоричком изразу религије. Да је Карло Велики завео службу божију на народном језику, данас не би у Немачкој било ултрамонтана, који су понајвише криви, што је земља у политично-народном смислу јадна; Немачка не би постала „каљуга“ Европе, где се скупљају и глибе све нечисте стихије. Душевна свеза могла би се наћи 2) у књижевности, која би проистицала из народног духа и народним животом испуњена била. Да су Каролинзи место прво калуђерскога латинског унапређивали народни језик, па онда место опште „великонемачке“ књижевности, која је чисто самовољна била, и ни најмање не одговараше народном духу, да су се старали да из онога, што беше у народу, оснују књижевност малонемачку, обласну, — да су Каролинзи то чинили, не бисмо данас у свету имали жалосно позорје, да „народ од мислећих људи“ сачињава само „географски појам“; не би дошао био 30-годишњи рат а с њим ни стање такво да је „Немац (као што рече један даровит владалац немачки) код своје куће туђинац.“ Сад су на северу Немачке многи стари греси поправљени, — али је народ раскомадан, и узајмице се не разуме. Најсјајнији

таленти, као Шилер, Гете, Лесинг, Клопшток, не могаху продрети у народ ни загрејати га, — у народу их не разумеју. Или би се за народ немачки по селима морале немачке књиге најпре превести! С тога и не значи ништа што бољи људи теже за јединством, с тога немачка земља не може ни да се опрости малих државица: они на врху не могу сами ништа да ураде, истом потпора од стране народа дала би им снаге. Али ове потпоре нема, и још дуго не ће је бити.

Овај летимични поглед на наша два суседа довољан је да се уверимо, да је најнесрећнији момент, који оно што је управо народно може разрушити и по томе једини прави народни живот извести на странпутицу, она чежња: *да се препородило по туђим обрасцима забацијући што је наше, а не туђе обрасце дотерујући по својој изворности.*

Буку Стеф. Караџићу сва је тежња ишла на то, да се овом за сваки народан напредак опасном отрову не да да у народу српском никне, а у колико би таког отровног семена било коједе растурено да се истреби и за свагда уништи.

Зато се сва радња Буку Стеф. Караџићу у погледу српског народа може свести на две главне основе: 1) *да се народност на путу унутрашњег чишћења и осветљавања доведе до свести сама собом;* 2) *из ове народности да извире народно изобразице.*

С тога му је и прво дело било: олакшати писмена правила, начин писања начинити простијим и у хармонију га довести с народним го-

вором, а овим опет народним начином писања да књижевност и с њом сва изображеност од доле се подиже горе, напредци да иду из самог народа, па тим начином *изображеност у народу* да се идентификује и стопи с правим најчистијим *изображењем народним*.

IV.

Што год у природи живи, све има неколика својства, која условљавају и држе живот. Та су својства закони природних ствари.

Кад вештина хоће да начини штогод, што је налик на природу, то снима ове природне законе. Ружу пресадимо у лонац, али лонац напунимо земље, земљу залијемо водом, па метнемо на место где ће имати топлоте колико треба.

Човек не живи изван природе; он је у животној природи, мора дакле имати природне законе.

Народ је множина људи, па наравно и народ има природних закона.

Који су то природни закони народу? Ово су:

1) да оствари и држи појаве, који из његове природе извиру;

2) да екзистенције, које из оличених појава проистичу, води на њихов праизворни пут; и

3) производе, који постају од ових екзистенција, да стопи опет у једно с праизворним бићем.

Кад би се ови закони изразили старим, опште употребљеним речима, то би гласили: а) народни језик под извесним правилима определи-

ти у извесној форми, т. ј. *граматику* направити; б) *граматиком* дотерани језик сачувати у *праизворном духу*, т. ј. народни језик обдржавати *у народним традицијама*; и в) цело *изображење*, које постане овако одређеним језиком, развијати у хармонији с народним особинама.

На кратко дакле да се изразимо: *народна граматика*, *народна историја* (и што год амо спада, као: *песме*, *приче*, *приповетке* и т. д.) и *народно изображење* — то су најглавнији закони сваког народа.

Ова је три закона Вук Стеф. Караџић узео за правац свом ученом раду. Прво је (год. 1814) написао „*писменицу српског језика*“.

Не имајући правога филологијско-критичког *изображења*, ово прво дело Вуково било је у погледу језика само несавршен покушај, које је и ментор и пријатељ његов Копитар, тадашњи скриптор у царској библиотеци у Бечу, признао отворено и с ободравањем. Али већ онда, кад Вук још не могаше знати шта се у научном погледу тражи у *граматици*, — онда већ он је у једној *точки* био са свим на чисто: на име да се његова *граматика* мора оснивати на елементима језика као што се у народу налазе. Јест, он се обзирао и на различне *измене* *повеких речи* у *изговору* и *обичају* по различитим местима. „Што је из народа, то хоћу да чисто и *овејано* опет *предам* народу; *развитак* мора и *треба* да *иде* из народа“ — ову девизу ако с почетка Вук и није изразио, ипак ју је за рана *припознао*, и она се кроз сва његова *књижевна дела* *провлачи* као *црвен конац*.

Ма да је са свим проста и природна мисао да изображење народа мора бити скрознародна изображеност, опет зато пре Вука слабо ју је ко разумевао, и са свим је била забачена. Копитар, који је врло добро познавао словенске језике и био човек свестрано научен, много пре него што Вук дође у Беч осведочио се, да језик, којим се онда писало у српској књижевности, није могао бити народан. То он саопшти Фрушићу и Давидовићу, који су тада (год. 1813) издавали у Бечу „Српске Новине“. Али ови људи усвојавајући истина мисао Копитарову, ипак не знадоше: где ваља тражити прави језик српски? У народу — не, јер народни је језик „говедарски“.*) Кад изображени Срби овако појимаше народни језик, то је онда близу била опасност да ће се народни дух одвести на страну, опасност да ће се народ српски искључити да не ужива пролећну славу европске просвете. Без Вука тако би прошли и Срби, као што су отпре тим истим начином прошли Руси.

С овом својом тежњом Вук се морао обзирати не само на речи, којих има, него и на то како те речи излазе из уста народних. Отуда мораде постати и нови, поправљени, или — боље рекавши — *једино прави правопис*.

За цео развитак народни значи врло много, кад се и у књижевности употребљавају речи као што природно постају у народу. Природи је ја

*) Ово је сам Вук казао једном руском путнику, а овај је то саопштио у „Московском Зборнику“ год. 1846.

чина у њезиној простоти. Што је год компликовано, то је производ вештине, а природи је страна. Почем се пак врло тешко проналазе одношаји равнотеже, који компликацију тврдо држе, то је свака компликација на темељу непоузданом, и ретко кад траје дуго. Безусловна снага је у јединству, а јединство, колико је могућно савршено, налази се само у природи.

Трајашно дакле јемство за душевни процес народа имамо само у развиту језика по његовом јединству и простоти, као што то обоје даје неизмајсторисана природа језика. А књижевност, која је у једно и производ и произвођач, подићи на основу овог природног јединства, значи извести народ на најпоузданији пут напретка.

То пак чини *природан правопис*, и то је оно, због чега он много вреди.

Почем је Вук Стеф. Карачић познао ову истину, па је и у дело привео, тим је само неувелу гранчицу лавора додао венцу заслуге: што је отворио народу народан пут напретка. Као што је правопис крајеугли камен народној књижевности, тако и заслуга: саставити природни правопис, споменик је, који ће живети, докле год српска реч буде текла из српских уста.

Али обични људи не разумеју што је необично. На идеју какву по правилу се у толико више напада, у колико она мање има у себи штогод, што је свакидашње, и у колико се већма уздиже изнад онога што је навикнуто. Духови, који велике идеје стварају, наравно су фактори, који покрећу народ да напредује, али баш

због тога су за неко извесно време камен спотицања, предмет љутине и гњева; множина се тешко одважава на покрет, који, као што је природно, не може да појми. С тога сократски духови вавек и сократску награду пожњевају, ма да се иста због промењених начела човечности сада већ више не свршује трагички.

Само се од себе разуме, да је Вук Стеф. Карацић имао непријатеља, а ни чудити се не треба што их је имао. Многи између њих — а ти су они, који слабо беху изобразени — не разумеваху основну идеју Вукову; неким — а међу тим — су они више изобразени — Вук беше три у оку због тога, што је све више задобивао палму потоње славе, што је име своје за вечна времена скопчао с историјом човечанства, а особито с историјом свог народа. То аутодакту не могаху опростити школовани наученици у његовом народу, настојаваху да у сумњу доведу чистоту његових тежења, кад му на саме тежње не моглоше напасти. Притеку старој, одавно осуђеној и заборављеној мајсторији, изношаху на Вука да је јеретик, да иде на то да се Срби оцеше од православне цркве. Хтедоше своју маломност, своју душевну сиротињу да покрију плаштом религије. „Направио нам је нека слова као латинска; па кад су знаци налик, може и сама ствар бити!“ То беше страшило, којим мрачњаци шћаху подићи на Вука и његове тежње крсташку војну. Наравно, слабо је шта помогла ова гадна и оветшала маневра; разумнији и бољи људи уверили су се шта је у ствари, па не моглоше Вуку у злочинство узимати, што је на-

родни језик подигао да буде управо народан, што је језик народни овејао и од заблуда времена очистио, улио му живота и снаге.

Непријатељи Вукови, увиђајући да се ту не могу одржати, потраже ново штогод, паравно све једнако под плаштом религије. „Он је повредио свето писмо што је нови завет превео просто!“ затруби побожни глас назови светаца. Кад би се тој вици могло веровати, то бисмо морали доћи са свим до жалосних закључења. Шта, зар је јеванђелије тако слабо, да не може поднети да га народ позна и разуме? Зар је висока садржина светог писма тако стара, да се већ не може обући у одећу народних језика, који данас живе? На срећу, ове сумње, што их ти побожњаци произведоше, брише и уништује само вавек бистро и пуноснажно врело хришћанства. Свето писмо, као излив вековечних божанствених начела, не може никад остарети, ни на каквом језику не може бити несходно времену; јер у њему у једно се слива и време и вечност, ту се време у вечности и вечност у времену губи и једно у друго топи. Што неки изрази у нашем данашњем говору не звоне са свим благо, то светоме писму не шкоди ништа. Ти „неблагозвучни изрази“ нису нашем језику убитачни, а и не кваре језика. Као што је ствар, која се изрази каквом „неблагозвучном“ речи, природна и води к природи створења, тако и „неблагозвучна“ реч припада језику. Зар је бура мање потребна и мање добра него светлост сунца? Зар је муња, која поражава, мање природна него дуга? Зар отровна змија мање шта има да

тражи од природе него човек? Добро постаје боље рђавим, а рђаво постаје добро бољим. Контактom два противположена електрицитета рађа се искра; додиром у језику „благозвучних“ и „неблагозвучних“ речи производи се добро; и једно и друго припада језику, и једно и друго је природно. И у овом дакле погледу не може се противу Вука ништа казати што се природном верношћу служио речима при превођењу новогa завета.

Малешност тих, што хоће да су велики, не ће на величину заиста великих бацити никакве сенке која би на њима остати могла. Потомство посматра људе из прошлости с фокуса, па разликује ствар праву од назови-ствари, разликује светлост од сенке, истину од лажи, што је у ствари од онога што је измишљено.

V.

Као што сунце, не марећи за поједина створења, која се боје његове светлости, јер им је савест нечиста, мирно и једнако осветљава цео круг земни и све остало што је год на њему, — тако и племенит човек непоколебљиво и са строгим следственошћу ради даље свој благотворни посао, не марећи што вичу лажни пророци, који се на њ подигоше. Држећи се тврдо своје прве идеје, Вук мало по мало од појединих ствари пређе на опште, од индивидуалнога, што постојаше, к идеалноме, које је створити требало.

Из дубљине чистога народа српског ископао је благо народног живота, и на крилима свог духа дигао га горе у светле сфере, где се Европа могла научити да му се диви и да га уважава, а Срби још топлије да га љубе, још већма да га поштују. Сакупивши и издавши народне песме, које су у једно и историја српска, Вук је очевидно прибавио себи у народу свом две големе заслуге.

Прво: Да ли је који народ разумно зрео види се по томе, кад је свестан о себи. Народ, који нема веће свести о свом животу, предмет је ропства; такав народ може хиљаду пута бити изобразен, па ипак подлежи туђој вољи, јер не уме да разликује оно, што њему припада, од онога, што не припада њему. Такав народ представља нам сјајну сиротињу, лажљив дијаманат, који је истина леп али без сваке вредности. Истом кад се народ пробуди па сам у себе погледа и позна своје особине, — тада истом представља личност, која је разумно свесна, оштро маркирана, самостално затворена. Познаје себе а познаје и друге, и уме границу повући између себе и других; постане народ, који у себи има све услове слободе, и по томе доиста је слободан.

А до оваке свести ничим се тако савршено не долази, као *очитим познавањем особина у свом историјском карактеру народном и у животу народном*. Али права суштина овога народног живота у његовој је поезији, у његовим традицијама и његовој историји: ове три ствари састављају огледало, на ком се најверније, најистини-

тије виде најтајније црте народног духа. Хоће ли дакле који народ да је пунолетан, а при томе да се држи онакав какав је, то тешко да има другога каквог пута, него да свесно познаје своју поезију, своје традиције и историју; може напредовати а ипак остати што је био: може бити *консервативан у свом либерализму*.

Па ову јасну свест о себи, с гаранцијом да ће та свест остати таква, Вук Стеф. Караџић прибавио је свом народу изданим јуначким песмама народним, народним пословицама и приповеткама, које све у једно представљају и унутрашњу историју живота у српском народу. Што је незнано дремало у народу, а с временом за цело и изгубило би се (као што је било код других народа), с тим је Вук познао свој народ, а скупа прибавио му и путевођу, звезду светлицу, по којој се потоњи нараштаји могу управљати и помоћу које увек ће познати прави пут нити се кадгод изложити опасности, да с пута зађу и у пустињи без краја и конца изгубе се...

Друго: Док не беше народа и држава било је само људи. Природа не ствара Французе, Енглезе, Немце, Хинезе, Индијанце, она само доводи у живот створења, која су обдарена способношћу, да живот свој могу сачувати.

Али одношаја, који постају од климе, места, околине, моралних утицаја, једнаким створењима дају неједнака својства. Топло небо италијанско чини те крв у жилама тече брже; раскошна, мирисава вегетација пробуђује страсти и чувственост; весела околина чини човека лаким и окретним; вавек лепа природа производи

чувство естетичко, хармоничко, вештачко; хладни и сурови север направи човека озбиљним и затвореним; сува укоченост склања га на оптроћу и суровост; борба за одржање себе самога производи јогувство и непреклоност; смућеност природе следи осећања. Тако постаје апатични син севера и пријемљиво чедо југа.

Разлике, што овим начином постају, подлеже као и све на свету процесу развитка. Размицање бива све веће, време га направи значајнијим, вештина га индивидуалише — и тако постану нови типични: Италијанац, Рус.

Али одржати се могу различите индивидуалности само чврстим, следственим, свеопштим образовањем и усавршавањем разлика. Руски народ не би могао усвојити културу, религију, осетљивост, начин мишљења, језик и обичаје Италијанаца, а при томе да остане Рус. Што је индивидуално, треба да се рашири да постане опште; а како је са свим опште — одмах престаје бити индивидуално.

Вук Стеф. Караџић хтео је да се народна индивидуалност српска разопшти, а тиме да је не изложи опасности да се у општем изгуби. С тога се постарао да се оснује разлика; узео је богатство народног духа да га у духу народном умножи и развије. „Изобразите се, али останите Срби“ — чита се на сваком листу у његовим књигама. Он је расветлио што је било мрачно, распространио што се слабо познавало, подмладио што је било старо, и поткрепио што се успавало. У „Српском Речнику“ није му доста било само разјаснити речи, него наводи

и обичаје, традиције, навике, и тако је народ српски сродно с њима, јер су и произашле из њега. Печатом разума запечатио је стари дух српски, и тако га сачувао најпознијим временима. Индивидуалну особитост — српску народност — поставио је на човечански најбољи темељ, — даље је изображавати, то је посао потоњих нараштаја. —

Расветливши овако шта нам је значио Вук Стеф. Караџић, сад ћемо да предузмемо описати му живот. Ступајући у томе по ономе, што о њему већ има написано, мислимо да ћемо послем својим дати материјала ономе, који буде писао историју српске књижевности.

VI.

Промисао божји ретко бира богате дворове за своје намере. Сократ је био син једне бабице; Винкелману је отац био надничар; Наполеон се родио у кући сиромашкога племића. И отац нове српске књижевности Вук Стеф. Караџић родио се у простој колиби турскога рајетина у Тршићу, селу у Јадру на граници између Србије и Босне, на Митров дан 26. Октобра 1787. То село важу да је негда било цвет човечије радљивости, али зло источно — Турци — упропастише га; до године 1839 оста пусто место, где се негда разлегаше глас човечији и весела радност пословаше. Само птице тихо прелетаху изнад пустоши и неколико сувих дрвета савијаху жалосно своју голу главу... Затруби убојна

труба од године 1737; срећа ратна остави Аустријанце, — Хришћани попустише, мухамеданство надјача: Вакуп, Бањалука и Ниш показиваху како паде барјак црно-жути. Између Бугара, Арбанаса и Срба Херцеговаца, који бејаху пристали за ђенералом Лентулом, многи мораше на искање турско бити враћени освети турској, многи пребегоше у Славонију и Угарску; само мало њих, све самих Херцеговаца, населише се на Дрини близу негдашњег села. Међу њима бејаху Добриновићи, Гргуровићи из Пиве, Ивановићи из Рудина, Бањани и Карацићи из Дробњака, свега око четрдесет породица.

Кад се Вук роди, много се обрадова отац му Стеван Јоксимовић, а још више мајка Јегда; јер већ петоро деце беше несита смрт уграбила жалосним родитељима. А иза прве радости одмах дође и брига да и то дете не умре; али се стари сељани знађаху томе домислити: треба само детету надети име, коме не могу ништа виле и вештице. Надеше детету име „Вук“ — „јер вештице не смеју на вука“ — и доиста оста жив. Та и требао је за велики посао!

Прве године маломе Вуку прођу под утисцима не врло веселим, које влада турске охолости чињаше. Што је свак знао да му није сигуран ни живот ни имање, што се свак једнако бојао Дамоклијева мача — спахије, што је сваки дан бивао врећан у најсветијем осећању, — то је све изазивало ураји непрестану борбу душевну, чинило да је озбиљан, невесео, сам у себе затворен, и давало крајње прегнуће и енергију. У кући је такога рајетина радљивост, по-

слушност и зашт; отац ради земљу, деца чувају стоку, мати ради по кући и стара се за мужа и за децу.

Таки је био живот у кући Стевана Јоксимовића. У тешком послу и побожној оданости пролажаху дани родитељима Вуковим. Вишим чим ретко кад бејаше задахнута Вукова душа, која могаше примати и на свашта пажаше. У вече би кротка мајка крај тихе ватре с послом у рукама певала песме о славним јунацима, и о негдашњој величини својега народа, или би приповедала приповетке како је добар добро а зао зло пролазио. Мали би Вук гутао те гласове о отацбини негда славној, па би слушао и слушао и молио мајку да их на ново казује. Тада падаху прва семена, која после донесоше тако богат род...

Још је већма раздрагавао пријемљиву душу Вукову слепи гуслар, кад понекад песмом својом уз гусле дизаше из гроба заборавности стара времена и њине јунаке, представљајући их опет како раде. Ова српска трубадура увек је малога Вука потресала, прости звуци на гуслама летеше као електричне искре кроз његову душу, потресаше га свега. Нико није тако с пажњом слушао као он, али и нико није могао све запамтити што је слушао, па опет испевати тако лепо и с осећањем.

Ма да сељак српски није књишки изображен, ипак оштрог је разума и појима ствари које су и далеко од њега. Нашег сељака мање него францускога стаје муке да појми штогод, природа словенска не ретко поред простоте показује и

величанственост, поред добродушности и великодушност, поред наивности и оштроумност. Зато се не треба чудити што је Стеван из онога, што опажао на свом сину, закључавао да ће од малог Вука кадгод бити нешто велико, па с тога науми дати га да научи књигу колико се при ондашњим околностима могло.

А почем отац Вуков не знађаше ни за какве илузије, то одмах одреди сина да буде оно, што је рајетина могао једино постати, т. ј. поп Турци су сматрали државу као монопол верних, па због тога ни данас још, поред свих хатихумајума и хатишериџа, не признају да Хришћанин — не љу ређи — има с њима једнака права. него и у опште да је какав фактор у држави. А исламци морају тако чинити; основима корана поставши неспособни за душевни процес, они се само тако држати могу, ако се херметички затворе од свију начела цивилизације...

Првој књизи учио је Вука неки кућни рођак по имену Јевта Савић, а све, што га је учио, било је да научи читати из неке старе црквене књиге и уз то нешто мало писати.

Кад учитељ, који такође ништа више не знађаше до мало читати и писати, рече да је Вук већ изучио књигу, тада отац пошље Вука у оближњи манастир Трношу. Али врло на скоро мораде се момче, које се већ срећно осеђаше, вратити кући, јер су калуђери — као што кажу — давали Вуку више да ради пољске послове него да учи књигу, или — као што други неки, којима је боље веровати, казују — јер се родитељима чинило да су велике жртве, које се

за ово искаху, ма да су иначе по себи биле са свим незнатне. Млади се Вук пун туге и жалости опрости с манастиром, овим у пустињи турског господарства јединим местом, где се колико толико могло књизи научити, дође кући, и очина стада гоњаше на пашу.

Личности, које су изабране за велике ствари, имају и велике карактере, не даду се завести променама светских околности, иду својим путем даље, не марећи како им је на том путу. Такве личности постављају се над свим одношајима, свак, па и најнеповољнији обрт доводе у хармонију са својим тежњама, и тако од сваког догађаја направе мост, који их води на зелено острво постављених себи намера.

Вук, који жељан беше учити се, гледаше и у свом новом положају да настави књигу; нађе негде некакву црвену словенску, у Москви штампану књигу, коју отац његов беше од некога купио. Ова књига иђаше сад с њим свако јутро у поље са стадом на пашу, она му је била пријатељ, радост, највеће весеље. Недеља за недељом, месец за месецом пролажаше, и дође страшни час, на који је мали чобанин са страхом погледао, час, где је књига небројено пута била прочитана, па већ не задовољаваше душу, која је све више занимања тражила.

Али овај, за Вука страшни положај би брзо савладан, јер само слабостиње и жене могу очајавати, — те тако он се стави на веће гледиште, од невоље направи добродетељ. „Писати умем, дај дакле да напишем песме, приче и пословице, које знам!“ — то смисли чобанин па и

учини. Пера и хартије прибави, од пушчана праха и чађи направи мастило, — и то беше почетак великим, сјајним, бесмртним делима Вуковим!...

Сељани гледаше на Вука као на неко неobiчно дете, па и сам господар села, спахија Сулејман-бег Алија-Беговић, који често долажаше у село да порезу наплати, даваше Вуку места за софром уза се. Сунце се још није могло видети, али се показиваше његова благотворна топлота...

VII.

Дуге, тешке стотине година протеклоше народу српском под турским јармом. Вароши не над пуне људи опустеше; нестало богатства, које је обичне хаљине правило „од свиле и кадифе“; цивилизација, која из старог Дубровника разливаше своје зраке по свој земљи, живљаше још само у неколиким, пола разореним споменицима; место многих великолепних црква подижаху се једнолике вите мунаре; место веселог јека од звона разлегаше се мукли глас мулин. Полумесец ликоваше — врст туговаше...

Али у бури времена чује се и силни глас све могућега: „довде а не даље!“ На то дође слобода, на то се преврши мера страдања.

Такав час чињаше се да је Србима куцнуо у години 1804. Нестало страха од насилних господара, нестало стрпљења у погажених, нестало тихог уздицања — дође време да се говори, дође време наплате и васкрса! Шумадија се диже као једна душа. Не изосташе ни житељи из јадарске

долине — и шеснаестолетни Вук појави се где га дужност к отаџбини позиваше. Како је у народу српском онда мало било људи, који су се разумевали у књизи, то се и одмах покаже да нема људи који умеју писати, и добро је дошло било што Вук могаше писати писма и друге писмене послове свршавати Ђурчији, који предвођаше устаничку чету у Шумадији. Ово је перо у неком погледу важније услуге учинило отаџбини него и гдекоја сабља.

Али још не имаше куцнути час коначног ослобођења народу, који се страшно искушаваше, — још не беше расправљен рачун за грехе партаја, које су отачанску земљу облиле крвљу. Бич судбине беше Беџир-паша из Босне: постојбина Вукова беше прво место, које искуси беснило дивљих хорда турских. Што је човека стало тешког труда и зноја, и што је онда подржавало и веселило живот, — свега тога у један мах неста с лица земље. Од Стеванове куће и добра његова оста још само гомила пепела, оста само згариште. Благостање, спокојство, задовољство пропаде за свагда не једне но хиљаде породица. Пун суза опрости се Вук са својима да далеко у туђем свету потражи себи станка.

Ни сам не знађаше куда ће. Као што се природа држи закона, тако се и Вук све једнако држао тога да учи: то га је пратило целог живота. Карловце, где је столица српској митрополији, избере Вук за место куд да иде. Било је године 1806, кад Вук, младић од 19 година, куцну на школска врата у Карловцима — али

залуду, одрасла младића, који не имаше сведо-
чанства да је за науку спреман, не хте примити
сува педантерија учитељског збора. Како се мо-
рао осећати преварен наш Вук, који жељаше
учити се! Али ипак не клоне духом; као стр-
пљив хоспитант прибираше одбачени мрве умно-
га хлеба. Ма да као странац живљаше јадно —
јер потпоре налажаше само у калуђера — ипак
би остао био код онога, што је намерио, само
да га светији глас не позиваше одатле. Србија
стајаше опет под оружјем, по Јадру се одзива-
ше име Јакова Ненадовића. Оно исто место, на
ком је Вук отпре био код Ђурчије, добије сад
опет и код Ненадовића. Срећа се насмеши сло-
венском племену, које је иначе тако дуго гони-
ла, — Карађорђе освоји Београд, ту се оснује на-
родна влада, у којој је Јевта Савић, први учи-
тељ Вуков, служио као сенатор, а Вук поста-
вљен био за секретара.

„Частољубивост“ је реч злокобна; она је већ
много таленат завела на странпутицу, многог је
даровитог човека, који би човечанству могао
бити на срећу и благослов, преобратила у про-
клету свету. Шта Александар Македонски,
шта Кромвел, Лудовик XIV., Фридрих Велики,
Наполеон Први не би учинили могли савременом
и потоњем свету? Али демон честољубивости
настани се у недру њином и од великих мисли
одведе их на малешне личне страсти, од вели-
ких људи направи кепеце.

Вук знађаше опростити се овог непријатеља.
За столом секретарским одушевљаваху га исте
тежње, које су га у Карловце одвеле, — то се

брзо покаже. Кад с пролећа год. 1808 дође Југових из Аустрије амо те заведе народну школу, чега ради га сенатор Јевта Савић пусти у своју кућу, — први ђак, који у нову школу дође, био је Вук Стеф. Караџић, тадашњи секретар у сенату. Сав душевни живот одраслога ђака усредсреди се у јединој жељи: да узалуд протеклу младост надокнади, да испуни празнину у души својој. С тога и не може се описати с каквом прилежношћу настојаваше Вук око учења, његово челично напрезање још му узбуђиваше челичну вољу. Али природа има својих граница, преко којих се не може прећи а да човек не буде кажњен, — велика неутрудљивост истроши Вуку снагу и баци га у тешку дугу болест. Кад младост на послетку савлада болештину, кад начело, које човека држи, победи над оним, које га руши, — то Вук по суду лекарском за дуго не беше способан посветити се свом душевном раду, науци. Разуман не тежи за оним, што је немогућно, и Вук се преда својој судбини, променивши науку на ново с државном службом, која му и требаше да може живети.

У државној служби оста Вук три године дана, од 1811 до 1813, а ту је био прво као царинар у Кладову, за тим као комисар сенатов у Неготину, а после је с поруком од Карађорђа ишао паши у Видин, а најпосле управљао је у срезу брзопаланачком.

Најстрашнији је човеку непријатељ његовогоизам. Загушујући глас разума и правичности, прави нас да нисмо кадри ништа примити што Вук Стеф. Караџић.

је више, већма опште, племенитије и идеалније. Забацимо све што је корисно, само се не остављамо користољубивости. А почем поједини људи не само у душевном него и у материјалном погледу у свези су с више или мање појединих суштаства, то се снага свију а тако и појединих у толико смањује или слаби, у колико у основима својим олабави заједничка свију земља. А то увек чини егоизам, и по томе између десет катастрофа, које постигну коју земљу, он је девет пута крив.

Оваким егоизмом, који се у Србији називаше раздор и инат, лепа нам отаџбина још један пут паде Турчину у крваву руку. Карађорђе побегне из Србије, а Вук отиде у Беч, где је требало да се роди његово најславније душевно чедо.

VIII.

Као некад Менделзон у Берлин, тако и наш Вук под јесен год. 1813 дође у Беч: сиромашан, непознат и свему свету стран. Као што је онај „немачки Платон“ дошао у престолницу великог краља да стипендија за науком, тако је и „наш Грим“ дошао у варош Јосифа II. само с том намером, да се изучи. Сиротиња и очајано материјално стање не моглоше уздржати ова два велика човека да се без хлеба и крова не баце међу буран и равнодушан свет, који при томе они и не разумеваху, и обојица на послетку изађоше као победитељи из свакојаким жестоким борба.

Вук у овој великој светској вароши не има-

ђаше никаква рода по крви, али га је имао по души и срцу, а душевно сродство већма нас и готово увек јаче веже него и телесно.

Такав душевни сродник Вуку је био Копитар, учени испитатељ језика и историје, родом Словенац, који тада служаше у царској дворској библиотеци као скриптор. Непријатељи нашег наученика много су којешта гадно приписивали овом племенитом пријатељу словенском, али, као што можемо уверити, и као што ће свак, који је знао шта Копитар мисли, потврдити, он је с Вуком радио само оно, што се односило чисто на науку. И сам пријатељ и поборник слободе вероисповедања, смешно је потврђивати да је Копитар ишао с Вуком на промену вере. У осталом Вук је поред све своје научне радње и многостручних догађаја, који га у животу постигоше, остао веран син своје матере цркве.

Истина, Копитар је нашем Вуку разбистрио и расветлио намеру живота, подгрејао га свешћу, охрабрио да за њом иде неодољивом енергијом. За ово нека је овде том племенитом човеку топла и велика хвала од свега српског народа.

Као човек вешт, Копитар је познао какво ће се сунце с Вуком родити нашем народу и свему словенском свету,*) па га одмах позове

---

*) Један руски књижевник пише у „Московском Зборнику“ год. 1847: „Вук је међу словеским списатељима, који данас живе, једини, којим се Словени могу поносити према другим народима.“

да у књижевности одмени црквено-словенски језик, који народ не разуме, чистим народним, од којег стихије Вук је, прави син народни, носио у себи. Свакако за ово је требало претечно изучити се, али ревносни Вук неуморним прилежањем својим савлада ласно све тегобе. Тако би, те већ године 1814 изађоше на свет две Вукове књиге: „Мала простонародна славно-србска песмарица.“ и „Писменица српског језика.“ Пут у постојбину и похода код Стевана Подруговића, херцеговачког гуслара, који на исуст знађаше многе српске јуначке песме, прибави му материјала за другу „Песмарицу“, коју је издао год. 1815.

Два су начина даровитих људи, једне бисмо могли назвати оптимистично-задовољне а друге неповерљиво-незадовољне. Први су по правилу плитке душе, које се рано исцрпе, а још раније се саме собом задовоље, понајвише прецењују себе, вичу да је свет неблагодаран, и обично мало шта ураде; последњи су дубљег духа, стварају и производе, и што више израде, то све еднако мисле да је незнатно оно што су урадили, мало на себе држе, сваку похвалу сматрају не као награду за њину заслугу већ као дар публике, и гледају једнако да ураде штогод што је могуће знатније и важније.

Међу оваке даровите људе спада и наш Вук Стеф. Караџић.

Чим Вук виде, да се народни језик надахнуо животом, одмах прионе да га и лексикографски уреди. То наравно беше трудан посао и требаше много времена. Особите пак околности, које

се ту десише, оставише код Вука ове месеце и године у непрестаном живом спомену. „Копитар је обично свако вече и на снегу и на киши долазио к мени,“ — приповедаше Вук једном пријатељу Русу, — „ја му казивах шта која реч значи докле је год не би схватио, за тим поче Копитар преводити речи на латински и немачки. Сваки дан се наш посао помицаше даље, и тако за три године би готов да се штампа речник с 26.270 речи. На ово време не ћу никад заборавити, тада је моје непоуздано знање српског језика постало поуздано; тада ми се мало по мало роди мисао о форми речи, њезиној грама-тикалној примени, и о разлици изговора по пре-делу и племену. Тако Копитаром стављен на но-ге, све сам се више познао са својим позивом и постао у њему поуздан.“

Великодушност не може одрећи никакву и ни најмању услугу, која јој се ма с које стране учини. Она сваком одаје своје, при томе сама не губи ништа.

Учени свет поздрави ово велико дело Вуко-во с истинитим благовољењем и највећим задовољством. Та тим се отворио и приступним Европи начинио језик, који је поезије пун и интензивно жив. Отуда је и што славни испита-тељ језика, Јаков Грим, који се у Бечу познао с Вуком о конгресу, предузе да изворе, које је Вук рашчистио, пренесе и на немачко поље, да их далеким круговима учини приступне.

Овај успех охрабри нашега поштованог Вука да настане и даље радити. Год. 1819 отиде у Ру-сију да испита изворе сроднога језика. Како је

овај његов пут примљен био руским књижевним светом, то нам сведоче ове речи једнога руског наученика: „Овај нас је пут прво познао са српском народном књижевношћу. Вук је бивши у Русији помогао Калајдовићу кад испитиваше неке рукописе из патријаршеске библиотеке. У „Вјестнику Европе“, који издаваше Каченовски, изашли су онда чланци о српској књижевности, — чланци, који би и сада још (1847) били нови и важни. У писму једном Ј. М. Снегиреву писаше кијевски митрополит Јевђеније с особитим задовољством како се познао с Вуком.“ Вук беше свуда пријатељски примљен и одлично припознат. Постао је члан друштва „пријатеља руске књижевности“ и „краковскога ученог друштва“. Заслугама смернога српског књижевника не могаше се више затворити словенски изображени свет: дух је задобио духове.

Али за свачим иде сенка, па и за добрим неповољност. И Вук мораде сркнути из чаше човечанске променљивости, и он мораде неколико црних листова нацртати у књизи свог живота. Сад ћемо имати да наведемо и неколике немиле догађаје у Вукову животу.

IX.

Кнез Милош, увиђајући да ће му Вук моћи помоћи у ономе за чим је тежио да рашири и подигне у народу српском просвету, позва га у Београд као већ познатог у далеким круговима. Не оклевајући ни најмање да послужи отаџби-

ни, коју љубљаше од свег срца, као што и о-
 благорођењу њеном посветио беше сав живот
 свој, дође Вук у Београд год. 1820. Како он све-
 товаше да се оснују и уреде народне школе, то
 је било врло важно и имало би добрих после-
 дица. Али и Вук мораде подлећи малодушном е-
 гоизму, од кога су већ многи страдали: после
 мало времена остави опет српску земљу, „у ко-
 кој је — као што сам казиваше — увек био с
 мислима и душом својом, ма да му и пребива-
 ше тело у Бечу.“

Што се појединима Вук не допадале, то је он
 могао прегорети, јер народ је сав био на њего-
 вој страни, а „глас народни је глас божији.“ А
 да је народ био зањ, то сведочи што се њего-
 ва „песмарица“ распрострла на све стране, њу
 народ управо гуташе не само по Србији, него
 и по Далмацији, Босни, Херцеговини, Црној Го-
 ри, Хрватској, Славонији, Срему, Бачкој и Ба-
 нату. Живе речи, узете из народа и с љубављу
 опет народу дате, пробудише свест душевне
 свезе међу Србима по различитим земљама и под
 различитим владама. Свеза братства, коју веко-
 ви беху олабавили, скопча на ново поједина
 племена српска. Ово би непријатељи Вукови, да
 их малодушност није направила слепима, могли
 били видети и уважити. Али историја увек на-
 гради заслугу, јер никад не суди субјективно.

Али баш морални успеси, који из Вукових
 дела проистицаше за српску народност, напра-
 више нашем ретком књижевнику тегоба, које
 је савладати могло само време. Његову збирку
 историјских народних песама из најстаријих вре-

мена па и из најновије револуције, забрани дворска цензура у Бечу не допустивши да се штампа. На срећу, поцепаност Немачке, и отуда још по негде животарећа слобода мисли беше добро дошла Вуку: забрањени рукопис изађе штампан год. 1823—24 у Липисци код Брајтвопфа и Хертела. У ово време пада и почетак познанству нашега смерног књижевника са сјајним дворанином и бесмртним песником Гетом, који је први једну народну песму српску превео на немачки, а тако и с Фатером, који је написао расправу једну како треба разумевати српске јуначке песме, с Бенеком и Рајхенбахом. После мало времена за тим, 1825—26, изађе на немачком језику и већи део Вуком изданих народних песама, истекавши из пера честите Талфије, која је одушевљена за све што је велико и племенито. И други језици, као француски, пољски, енглески, руски и чешки похиташе синовима својим саопштити ново благо српског народа, чим се на један пут српско име познаде и прослави. Овај је успех био довољна утеха Вуку, што га малодушно гоњаше царска полиција, која сад и парницу нањ подигне.

Али ма да је Вук већ много урадио био да се утврди народни језик као језик за просвету и културу, опет зато осећаше да се још нешто урадити мора па да овај његов посао буде довршен. С тога је још год. 1819 предузео да преведе „нови завет“. Што учинити може знање језика, верност разлагања, живост изражаја, то је показао Вуков превод. Тешко ће у којој књижевности и у којем кругу бити бољег и савр-

шенијег превода, него што је овај српски новог завета. Али како је врло често слаба човечанска оцена, показује управо овај посао: енглеско библијско друштво, ком то дело би послано, не прими га, а место њега добије наказу од Стојковића! Није нам потребе срачунати ова два дела; критика је одавно изрекла свој суд.

Овој неприлици, коју Вук могао је лако савладати, придруже се и друге, које га се већма и жалосније дотакоше. Године 1828 кнезом Милошем позван у Београд да буде председник у тамошњем магистрату, мораде већ на концу 1831 оставити Србију. Зашто је то било не може се овде казивати: то спада у историју оног времена, и који буде описивао историју Србије од последњег ослобођења, тај треба и ово да опише у свези са свима покретима тадашњег времена.

Добивши допуштење Вук се врати у Беч, одакле год. 1833 пође опет у Петербург. Ту је имао срећу познати се с црногорским владиком Петром II Петров њем Његушом, који тамо дошао беше да га посвете за владика. Овај млади, племенити, и душевно високо изображени владалац имађаше у намери да своју малу, материјално сиромашну земљу већом народном просветом пољепша и оснажи. У томе га потпомагати налажаше Вук себи леп задатак, ком се и драговољно посвети: концем 1834 год. дође на Цетиње. Али ни ова лепа намера Вукова не могаше бити извршена: малодушност стане јој на пут. Сад се врати на своје поље тихе науке и прилежног испитивања. Неколико времена у смер-

ној самоћи пробави у Дубровнику, где је многи материјал прибавио за своје послове. „Народне српске пословице“ и на немачком језику написано дело: „Црна Гора и Црногорци“, — то беше плод његова тамошњег бављења.

X.

Истина је увек била људима ствар немила; она представља свакога онако какав је, а ово није увек најлепше и најсветлије. Али опет зато истина се ни силом и заповешћу ни слатким улагивањем није никад могла збрисати са земље. Као што светлост божанства, којем ни назови побожност ни прека неверица не може ништа одузети од његове бескрајности, једнако подржава и освежава миријаде и миријаде створења, тако и истина, поред свега тога што је немила, једнако узвишава и облагорођава цело човечанство.

Вук, као што спомену смо, мораде доживети да се рускога државног саветника превод „новога завета“ претпостави његовоме; човека, који љуби истину, морала је тужно дирнути ова неистинита — јер неправедна — оцена. Али истина се могоше за неко време потамнити, али не са свим наружити. Кад изађе год. 1847 „Нови Завет Господа нашега Исуса Христа“, енглеско библијско друштво потражи га па и добије. Не треба се ни мало чудити, што је ово дело већ више пута штампано па и сада баш у овај мах на ново се штампа, и што се по томе код јужних Словена здраво распрострало; ту разумевање на-

родно показује једно од најсјајнијих својства словенскога духа: оштроћу и провицавност у својој простоти и смерној простодушности.

Политични догађаји од год. 1848 проваљаху своје бурне валове поред ногу Вукових, не могавши га одвући у своју бездну. Човек од мисли не шћаше и не могаше мешати се у излив народног живота, јер револуција је управо чедо бесмислености многих нараштаја. Кад људи, понижавајући се у своме моралном карактеру, дају да се с њима чини много којешта што је неправедно, то први услов, да оваке неправде не буде у напредак, то је, да се подигне морална вредност човечијег рода: таковом послу требало би да се придруже сви људи од срца и душе. Али је луд и напразан труд хтети очистити своје грехе физичном снагом, а не прихватити се да се подигне бољи наравствени свет. Није Цезар уништио републику, него су је уништили искварени Римљани. Зато су биле и увек ће бити без успеха оваке револуције, као што је она од год. 1848, јер су људи једнако неваљали. Најблагословенија и једино успешна револуција је у царству духа и наравствености: потпалите ту револуцију правом искром, па ћете бити слободни.

Оваке од прилике мисли мора е су биле склонити Вука те се даље држао од узбурене струје времена. Само један пут, и то врло на мало, појавио се на словенском конгресу у Прагу, а само због важних и далеко задирућих узрока. У толико се већма одаваше науци, која је сачињавала језгру његова живота. Што пред Вуко-

вом душом облеташе, било је у скупоности својој готово, само још појединости занимаше његову душу. Екстензивни обим његових послова био је већ израђен, сад се обрађаше још само интензивној страни. И ово време — почевши од год. 1848 па до краја његова живота — може се назвати „утврђавајуће“: ономе, што већ беше урађено и створено, стараше се Вук да дода обилатију и колико је могућно неодољиву садржину. Тако године 1849 изађе умножено издање „народних пословица“ и прва свеска „Ковчежића“, у ком су лепо и за онога, који буде описивао начин живота међу Словенима, драгоцени податци о обичајима далматинских Срба. Жалити се само може што то није продужено, и похвално би било кад би се који од наших наученика (као н. пр. г. Даничић) прихватио да настави овај посао. За тим друга његова дела изађоше овим редом: год. 1852 ново издање „Новога Завета“ и „Речника“; год. 1853 још не оцењене као што ваља „народне приповетке српске“; год. 1857 саставак један о томе како стоји бугарски језик према црквено-словенском, а тај је саставак превелике важности за сву словенску књижевност, јер највећи словенски наученици, као н. пр. Добровски, не разумеваше бугарског језика, који не шћаху ни узети међу словенске. На послетку година 1860 донесе политично-историјско дело „о правитељствујућем сенату“ у Србији за времена Карађорђева, а 1862-га четврту књигу „српских народних песама“, већином таквих, које дотле још нису биле наштампане. Ово је било последње, што је Вук дао

штампати, смрт му не даде времена да изда још нека суремљена дела, као: животопис знатних лица из времена српске револуције, обичаје српског народа, грађу за савремену историју Србије, и пету књигу народних песама.

Смрт једнако коси и највеће као и најниже људе, с том само разликом, што неки, које покоси, изгубе име у потоњем свету, а други само индивидуални живот промене с општим на земљи. Заслужни људи, који у делању свом прелазе преко теснога круга породице, општине или вароши, добију и име, које им још за дуго живи, ма да је њих одавно нестало с позорнице земнога рада. А име оца нове српске књижевности за цело ће живети докле год српско срце буде куцало у српским грудима.

Али и у иностранј књижевности заузима Вук веома знатно место, јер и ову је, ако и не непосредно, обогатио драгоценим делима. О томе ћемо штогод мало више казати у другом чланку.

XI.

Између свију народа немачки народ има највише да захвали нашем Вуку, — преко њега је познао историју и књижевност народа, који никако није историјски незнатан. Срби, као најснажнија грана јужнога словенства, по свој прилици имају у напредак да у историји јужне Европе играју не неважну ролу; а морална граница ове роле с више него једном точком задираће и у сферу онога што је немачко. По ово-

ме увидеће свак, да већ сада желети ваља да се германство позна изближе са српством. Па и доиста су корифеји германски с радошћу поздравили дела Вукова и поклонили им сву своју пажњу. Да, Гете и Грим не пожалише труда научити српски језик, чему је не мало принела његова лепота, коју је Вук у својим делима изнео на видик.

Прво, што Немце учини пажљивима на српски дух, биле су народне песме, преведене даровитом Талфијом, Герхардом, Веселијом, Франклом и др. Капером. Ову љупку духовну ружичну башту српског народа примио је немачки читајући свет и преко надања са свим пријатељски. Још већма су пријатељски примљене народне приповатке српске, које је превела ћерка Вукова Вилхелмина, а не мање и пословице, које је такође она с др. Капером превела.

Али и историја српска задоби приступа а главне личности њене дивљења не само код немачког, но и код најизображенијих народа у Европи, а и то су опет учинила Вукова дела. Важно ово дело, што се зове „Српска Револуција“, а списао га је славни историк Ранке по Вукову казивању, пробудило је симпатије за племенити и јуначки народ наш по круговима и најдаљим и највишим. Од како ова књига изађе, са свим друкчијим очима почеше погледати на наш народ; најскрупулорнији легимисти не могаху на и-но, него признадоше правду српском народу: име „Србин“ тада истом стаде се поштовати као што ваља. И мало делце „о последњим превратима у Босни“ (1834) истекло је из пера Ранко-

ва, а из духа Вукова; и ово дело није мало при-
нело да се словенска ствар на истоку покаже
у правој њеној светлости.

Али су се и Французи послужили Вуковим
делима, да велику публику познаду с одноша-
јима у европској Турској. Наравно, Француз
хотећи да је оригиналан не шћаше показати из-
вора: овај народ један пут већ чезне за славом,
па се зато не обзире много; али ипак зна свак,
да је материјала дао Вук у својим делима. Та-
ко је Буеово дело: „La Turquie d'Europe (у Па-
ризу 1834) постало са свим из Вукових усмених
и писмених казивања. Интерес онај, који се у
Француској показује за Србе, понајвише је Ву-
ковом заслугом, а те заслуге важност познаће
се тек у будућности

Тако дакле видимо, да је Вук не само ду-
ховни реформатор свог народа, него и посредник
између њега и иностранства. Као херој неки по-
ставио се на висину, с које је једном руком вр-
шио унутрашње облагорођење, а другом при-
ближавање к осталим народима. Част и хвала
књижевнику и најчистијем пријатељу народном! —

Сад још једну реч о домаћем животу Вука
Стеф. Караџића.

Што је год урадио, из свега се види да му
је карактер био чист од сваке честољубивости:
оставио је оне путове, који би га извести мо-
гли да буде знаменит у политичном свету, само
да иде за вишом намером, која не зна ни за ка-
кву сјајноћу. Живот му је подељен био у вели-
ком уживању, да народу свом буде од користи
и породицу своју да усрећи. Његова жена Ана,

кћи поштованог бечког грађанина Крауза, била је нежне и одвећ смерне природе: она је са свим живела само својој породици и својим домаћим дужностима. Женидбена свеза могла би се назвати срећном, кад Бог не би био одузео пре времена плодове њине љубави; од 13 деце, које је Вук са женом својом родио, осташе само двоје: кћи Вилхелмина, сад удова Вукомановићка, и син Димитрије, капетан у српској војсци. Богобојажљиве душе не тужише се за то, знајући што се каже: „Бог даде па Бог и узео!“ —

Приходи су Вуку били увек мали, па зато је и живео само смерно и удаљен од великог света. У собици својој с црвеним фесом на глави и бројаницама у руци сеђаше смерни књижевник на дивану за столом и писаше и читаше, а читаше и писаше једнако, у тишини и смислено и разборито. Према сваком је био пријатељски и срдчан, у опхођењу скроман и без сваког хвалисања. О себи је ретко кад говорио штогод, и кад би говорио, говорио је врло нерадо, а напротив очи му, нешто мало упале, сијаху светлом ватром, кад би се реч повела о будућности отаџбине, о њезином опредељењу и величини. Од политичних засебних интереса био је са свим слободан: у малешна дневна питања, где више влада страст него разум, не упушташе се никад, а само је гледао на оно, што је опште, разумно и велико. С њим си се могао разговарати српски, немачки, руски, чешки и пољски, прва три језика говорио је, а последња два разумевао.

Што се тиче његовог спољашњег изгледа,

тај ћемо пустити да нам га опише један његов пријатељ Рус. Вук је био „човек доста високог израста, носио је подугачак капут и високе чизме, леву ногу држао је на штули, па због тога само је полако могао ићи. Лице му је било онако, какво се видети може у људи само по Украјини и у Србији, као да би било троугласто, с испупченим јабучицама, с упалим, малим, плавим, светлим очима, које су готово увек к земљи спуштене; широке, полуседе обрве и брци дају лицу овом са свим особит оштар израз. По овим знацима можеш познати — Вука Стеф. Караџића.“

Срби! Ја сам вам написао неколике црте из живота једнога од најзнатнијих људи у вашој историји. Расуђавајући о врсноћи и вредности његовој разложио сам своје личне, не меродавне мисли: нека достојнији когод оцени боље овога великог човека. Ако Богу буде по вољи, те писац ових врсти узможе остати да живи у српској земљи, коју толико љуби, и међу српским народом, кога толико поштује, то ће се још опширније вратити и на Вука и на све друге знатне људе из историје српске како новије тако и старије. Ја се једно само молим Богу, да ми се никад не узможе казати: „уживао је гостопримство српско, а није га заслуживао.“

Вука Стеф. Караџића

Св. Младен Стојановић

Вук Стеф. Караџић.

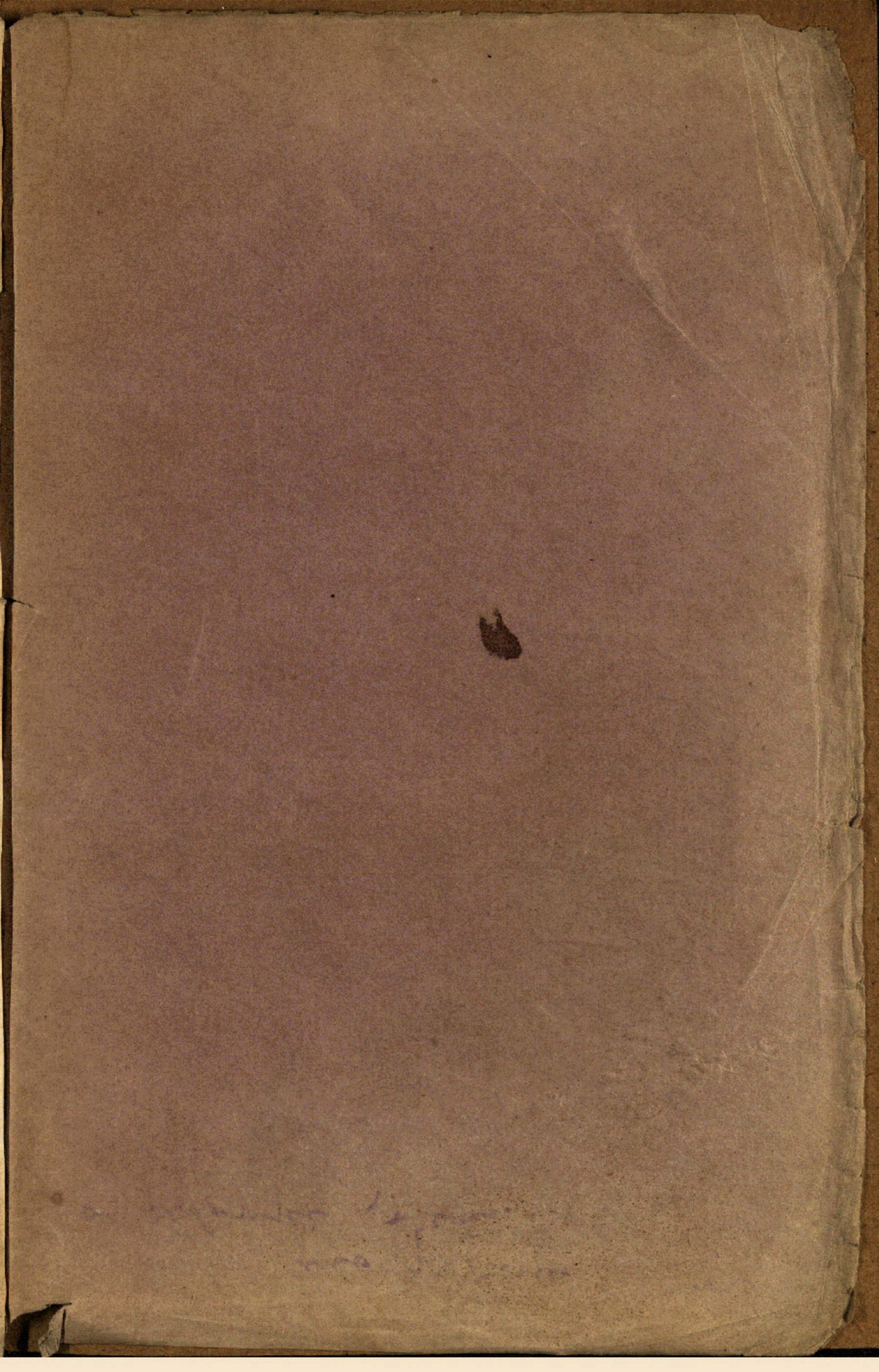
17
The first part of the book is devoted to a description of the
country and the people. The author describes the
country as a fertile land with a mild climate and
a population of about a million people. The
people are described as a simple and honest
people who are devoted to their work and
their families. The author also describes the
government and the laws of the country.

The second part of the book is devoted to a description of the
history of the country. The author describes the
history of the country from the time of the
first settlement to the present day. The author
describes the various wars and conflicts that
have taken place in the country and the
role of the country in the world. The author
also describes the various reforms and
improvements that have taken place in the
country over the years.

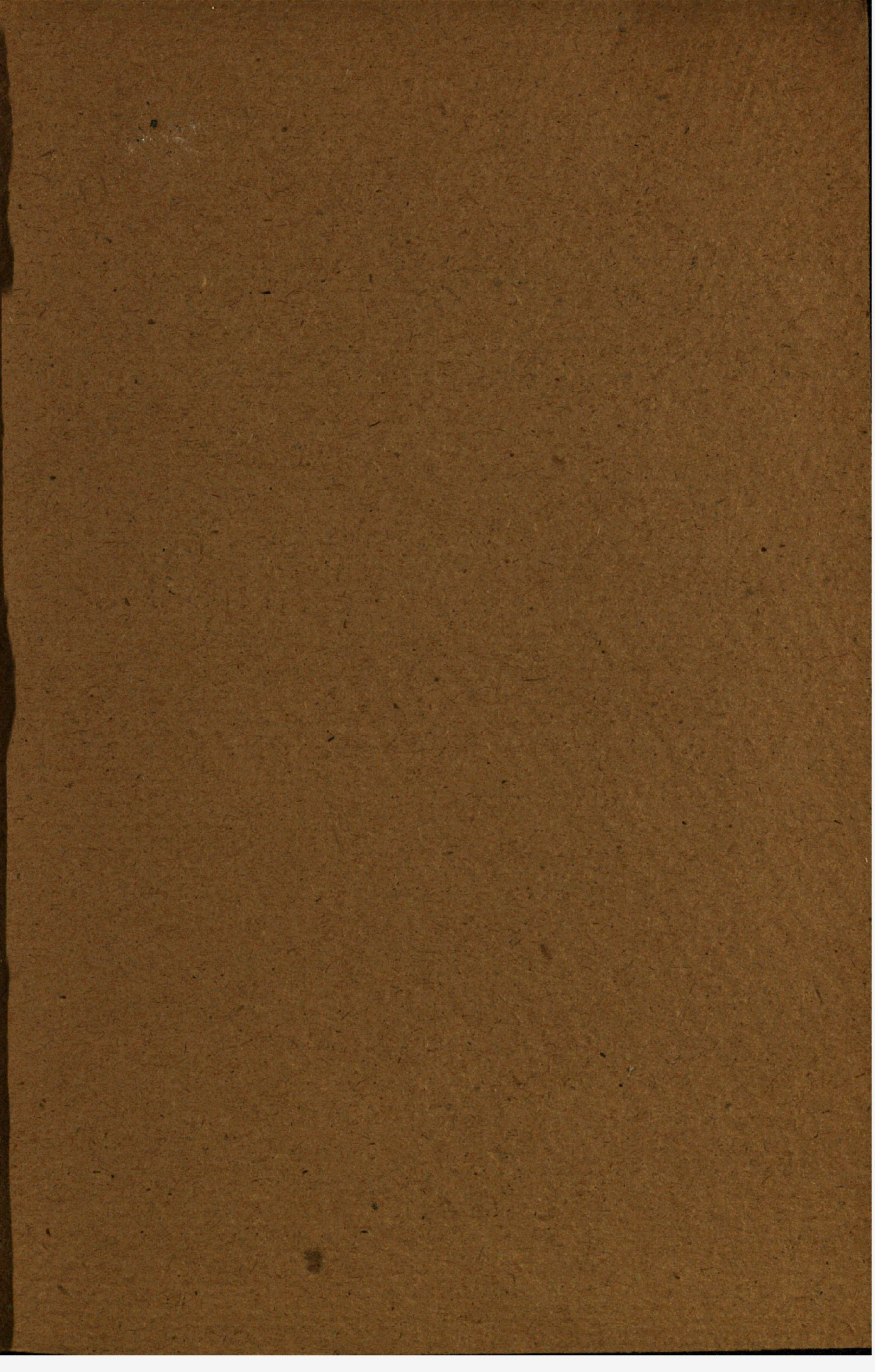
The third part of the book is devoted to a description of the
present state of the country. The author describes
the various industries and businesses that
are active in the country and the progress
that has been made in the various fields of
science and art. The author also describes
the various social and political reforms that
have taken place in the country.

THE END

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р1аСрII 976.1